
3.2. Адаптація та впровадження кращих практик інклюзивної освіти в регіоні

Упровадження АВА-терапії та системи PECS в умовах інклюзивно-ресурсного центру: особистий та професійний досвід

Світлана Біленчук,
АВА-терапевт ІВР ІІ,
мати дитини з розладом аутистичного спектра,
практичний психолог КУ «Дергачівський ІРЦ»

У статті розглядається практичний досвід упровадження прикладного аналізу поведінки (АВА) та системи альтернативної комунікації PECS (Picture Exchange Communication System) в умовах Інклюзивно-ресурсного центру. Авторка, поєднуючи досвід фахівця та матері дитини з РАС, описує переваги міждисциплінарного підходу, складнощі імплементації та позитивні зміни в поведінці та комунікації дітей. Подається аналіз ефективних стратегій взаємодії з командою фахівців і родинами, а також практичні рішення, адаптовані до реалій державної освітньої системи України.

Ключові слова: АВА-терапія, дитина з розладом аутистичного спектра, система PECS, виклики АВА-сесій в ІРЦ, практичні кейси застосування АВА.

Прикладний аналіз поведінки (Applied Behavior Analysis, АВА) зарекомендував себе як один із найефективніших підходів у роботі з дітьми з аутизмом. Проте його впровадження в державні освітні структури, зокрема в Інклюзивно-ресурсні центри (ІРЦ), залишається викликом. Ця стаття базується на моєму особистому досвіді як практичного психолога, сертифікованого АВА-терапевта ІВР 2, а також мами дитини з РАС. Саме батьківський досвід став поштовхом до поглибленого вивчення АВА та системи PECS.

Від особистого до професійного

Мій шлях до АВА-терапії почався не з теоретичних викладок чи тренінгів. Він почався з мого сина – дитини з розладом аутистичного спектра. Як мама, я шукала ефективні методи допомоги, які справді працюють. Як практичний психолог – прагнула зрозуміти механізми поведінки, щоби будувати підтримку не навмання, а на основі доказових підходів. Так я прийшла до прикладного аналізу поведінки (АВА) і згодом вирішила впроваджувати його в Інклюзивно-ресурсному центрі.

АВА стала для мене не просто методом, а способом мислення. Я побачила, як можна крок за кроком формувати навички, зменшувати складну поведінку, а найважливіше – давати дитині відчуття контролю над своїм середовищем. Саме тому я вирішила, що цей підхід повинен бути доступний і в державних структурах, зокрема в ІРЦ, де щоденно працюють із дітьми, які потребують такої підтримки.

Практичне впровадження АВА в ІРЦ

Роботу я розпочала з базових принципів: функціонального аналізу поведінки, системного підкріплення бажаної поведінки, формування альтернативних навичок. **Особливий акцент робився на індивідуальній роботі з**

батьками. Завдяки навчанню та консультуванню родин стало можливим забезпечити узгодженість між втручанням у центрі та вдома, що значно підвищувало ефективність корекційної роботи.

У своїй практиці я також використовую VB-MAPP як інструмент оцінки мовленнєвого та поведінкового розвитку. Це дозволяє створювати персоналізовані навчальні цілі та об'єктивно відстежувати прогрес дитини.

Рис. 1. Корекційне заняття в ІРЦ

Упровадження системи PECS

Одним із найрезультативніших інструментів у роботі з невербальними дітьми стала система PECS. Її впровадження дозволяє дітям, які не мають вербальної мови, отримати ефективний інструмент комунікації. Навчання відбувається поетапно, згідно з шістьма рівнями системи PECS, з обов'язковим залученням батьків і педагогів, під пильним поглядом супервізора.

Серед позитивних результатів: збільшення кількості комунікативних ініціатив; зниження проблемної поведінки, пов'язаної з фрустрацією; поява спонтанного обміну зображеннями в побуті та навчанні.

Рис. 2. Упровадження PECS

Виклики та рішення

Обмежений час. АВА-сесії в ІРЦ мають обмежену тривалість, тому я впроваджувала короткі, але інтенсивні протоколи втручання.

Низька поінформованість. Через відсутність базової підготовки фахівців довелося розробити мінітренінги та інструкції для колег.

Недостатнє матеріальне забезпечення. Я створювала власні візуальні матеріали, ламінації, PECS-папки, адаптовані до українського контексту.

Практичні кейси: застосування АВА вдома і в роботі

Великий вплив на мою професійну практику мав саме домашній досвід застосування АВА з моїм сином. Це дозволило мені не просто засвоїти теорію, а відчувати, як це працює в реальному житті – у звичайних щоденних ситуаціях, коли немає кабінету, методичок чи фахової команди під рукою. У своїх відео в Instagram я часто демонструю ці моменти – ось деякі з них:

Рис. 3. Заняття вдома із сином над розвитком зорового сприйняття

Розвиток зорового сприйняття. Використовувала парні картки, сортери, прості завдання на класифікацію та зіставлення. Через системне підкріплення вдалося розвинути навичку концентруватися на візуальних деталях і правильно виконувати інструкції.

Формування учнівської поведінки. Навчання сидіти, слухати, виконувати короткі інструкції стало основою подальших навичок. Через ігрові протоколи вдалося досягти посидючості без примусу.

Навичка чекати. Училися чекати через поступове збільшення інтервалу між запитом і підкріпленням, використовуючи таймер, зорові підказки, соціальні історії. Це дало змогу знизити імпульсивну поведінку.

Упровадження PECS (перший етап). Працювали над обміном зображення на бажаний предмет – із фізичною підказкою та підкріпленням. Це дало перші кроки до альтернативної комунікації.

Рис 4. Упровадження PECS

Розвиток імітації з предметами та функціональної гри. Формували навички копіювання дій з іграшками (годування ляльки, катання машинки, будівництва вежі) – через моделювання, підкріплення та спільну гру.

Ці кейси – не лише про дитину, а й про моє батьківство. Вони стали джерелом натхнення для моєї професійної діяльності в ІРЦ, бо доводять: коли є системність, чутливість і знання, результат – можливий.

Ці самі підходи – розвиток учнівської поведінки, формування навички чекати, імітації, функціональної гри, зорового сприйняття, перші етапи PECS – я адаптую до потреб кожної дитини. Навіть при тяжких формах порушень розвиток можливий, якщо будувати втручання на базі інтересу дитини, створювати передбачуване середовище, а головне – довіряти потенціалу.

Висновки. Досвід показав, що АВА та PECS можна ефективно впроваджувати в державних структурах навіть без повного фінансування чи системної підтримки, якщо є мотивація, знання та командна робота.

АВА в умовах ІРЦ – цілком реальна, ефективна та необхідна. Вона не потребує високотехнологічних інструментів, але потребує системності, знань і віри в те, що поведінка змінюється. І що кожна дитина має потенціал – незалежно від діагнозу.

Інклюзивна освіта – це не лише про «місце за партою», а про створення умов для реального розвитку дитини. І саме поведінкові підходи можуть стати тим містком, який поєднає потреби дитини, очікування батьків і можливості освітнього середовища.

Мій особистий досвід як мами допоміг мені не втратити чутливість, а професійний – зробити підтримку науково обґрунтованою. Це поєднання стало рушієм змін не лише в моїй практиці, а й у роботі всього ІРЦ, де я маю честь працювати.

Список використаних джерел

1. Сандберг М. Програма оцінювання та визначення рівня розвитку мовленнєвої поведінки (VB-MAPP): керівництво для спеціалістів. Київ, 2020. 204 с.
2. Cooper, J.O., Heron, T.E., Heward, W.L. (2020). Applied Behavior Analysis (3rd ed.). Pearson.
3. Bondy, A., & Frost, L. (2001). The Picture Exchange Communication System Training Manual. Pyramid Educational Consultants.

4. Leaf, R. & McEachin, J. (1999). A Work in Progress: Behavior Management Strategies and a Curriculum for Intensive Behavioral Treatment of Autism. DRL Books.
5. Maurice C. Let Me Hear Your Voice: A Family's Triumph Over Autism. New York, 1993. 400p.
6. Hanley G.P., Vanselow N.R., Tiger J.H., & Ingvarsson E.T. (2007). Evaluation of client preferences for function-based treatment packages. Journal of Applied Behavior Analysis, 40(3), 523–538.
7. <https://www.aba-course.net.ua/>

Соціальні медіа та месенджери як сучасний тренд партнерства фахівця з батьками осіб з особливими освітніми потребами

Трубіцина Юлія,
фахівець (консультант), практичний психолог
КУ «Інклюзивно-ресурсний центр»
Чугуївської міської ради Харківської області
uk_julia@ukr.net

У статті розглядається досвід використання соціальних медіа та месенджерів як ефективного інструменту партнерської взаємодії фахівця з батьками осіб з особливими освітніми потребами (ООП) в умовах війни. Автор аналізує переваги цифрової комунікації, такі як оперативність, зручність, підтримка та інклюзивність. Представлено практичні кейси використання платформ (Instagram, Facebook, Telegram) для створення персоналізованого контенту, який сприяє розвитку дитини та підтримці батьків. Акцент зроблено на адаптації до цифрового середовища, побудові довіри, формуванні підтримувального середовища та інтерактивному форматі взаємодії.

Ключові слова: особливі освітні потреби, інклюзія, соціальні медіа, цифрова комунікація, партнерська взаємодія, дистанційна підтримка, практичні кейси.

Актуальність. В умовах війни батьки осіб з особливими освітніми потребами (ООП) стикаються з додатковими викликами, які впливають на розвиток, емоційний стан і безпеку їхніх дітей. Саме тому взаємодія з фахівцями (психолог, логопед, реабілітолог та інші) є надзвичайно важливою. Партнерство між фахівцем і батьками створює систему підтримки для дитини, де кожен учасник процесу має свою роль і внесок.

У сучасному освітньому середовищі використання соціальних медіа та месенджерів для спілкування з батьками є ефективним інструментом побудови комунікативного партнерства, яке сприяє:

- **оперативному обміну інформацією:** фахівці можуть швидко повідомляти батьків про успіхи і труднощі дитини;
- **залученню батьків до освітньо-корекційного процесу:** через групи в соціальних мережах, чати в месенджерах можна ділитися корисними порадами, відеофрагментами занять, інформаційним контентом щодо виховання, розвитку та навчання дітей;
- **комфорту і зручності для батьків:** вони можуть отримувати поради, рекомендації в будь-який час і в зручному форматі;